

การศึกษาปฐมวัย : แนวคิด หลักการ
สู่การปฏิบัติ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วัฒนา ปุณฺณฤทธิ
วิทยาลัยการฝึกหัดครู
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ISBN 978-974-316-853-6

สงวนลิขสิทธิ์ การผลิตและการลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่าในรูปแบบใดทั้งสิ้น
ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้เขียน

หนังสือ การศึกษาปฐมวัย : แนวคิด หลักการ ผู้การปฏิบัติ

ผู้เขียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์วัฒนา บุญญฤทธิ์

พิมพ์ครั้งแรก พฤษภาคม 2553

จำนวนพิมพ์ 500 เล่ม

ราคา 280 บาท

พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์ มิวเซียม บุคส์ บริษัท มิวเซียม ครีเอชั่น จำกัด
33 ถนนประดิพัทธ์ ซอย 17 เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400
โทร 02-618-3656

จัดจำหน่าย ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

คำนำ

ในการจัดการศึกษาปฐมวัยนั้น สถานศึกษาจะดำเนินการตามนโยบายของ ประเทศที่มีปรัชญาการศึกษาเป็นเครื่องชี้นำ และมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นกรอบการปฏิบัติ และมีนโยบายและ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กปฐมวัย (0-5) ระยะยาว พ.ศ. 2550-2559 เป็นแนวทาง

นอกจากนโยบายของประเทศแล้ว ผู้จัดการศึกษาปฐมวัยจะต้องมีความเข้าใจ ที่ชัดเจนเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษาปฐมวัยที่เป็นหลักของการพัฒนาเด็ก สำหรับนำมากำหนดเป็นหลักการในการปฏิบัติโดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การพัฒนาเด็กไป สู่เป้าหมายของประเทศที่ใช้วิธีการตามความเชื่อและหลักการของสาขาวิชา เมื่อเข้าใจ ถึงปรัชญา แนวคิด ความเชื่อที่มีต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยแล้ว การที่จะนำมาสู่การ ปฏิบัติควรศึกษาทฤษฎีของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาปฐมวัยที่ผ่านการศึกษาวิจัย ค้นคว้าทดลองแล้ว มากำหนดเป็นแนวคิดกำหนดหลักของการปฏิบัติ ทำให้เกิด ความมั่นใจ เข้าใจถึงเหตุของการปฏิบัติและคาดคะเนถึงผลของการปฏิบัตินั้น อันจะ ทำให้งานการศึกษาปฐมวัยดำเนินไปสู่วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

สำหรับความคิดในการพัฒนาเด็กนั้น ในปัจจุบันจากผลงานของนักจิตวิทยา และนักศึกษามีข้อค้นพบไปในทิศทางเดียวกันคือ การพัฒนาเด็กจะมีลักษณะของ การพัฒนาโดยรวมที่ส่งผลถึงพัฒนาการทุกด้านของเด็กที่พัฒนาไปพร้อม ๆ กันอย่าง ต่อเนื่อง จากความเห็นดังกล่าวจึงนำไปสู่วิธีการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก ที่มีจุด มุ่งหมายเพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และการสนับสนุนพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่เป็นไปตาม มาตรฐานการศึกษาในระดับนี้ ดังนั้นการจัดประสบการณ์จึงต้องสัมพันธ์กับธรรมชาติ และพัฒนาการตามวัยของเด็ก ในปัจจุบันมีรูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก ปฐมวัยหลากหลายรูปแบบ ซึ่งมีการเริ่มต้นจากความต้องการที่จะพัฒนาเด็กที่มีเผชิญ ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ผู้ริเริ่มรูปแบบจึงพยายามค้นคว้าหาทฤษฎีทางการศึกษา มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ และนำไปสู่การพัฒนาเด็กให้เต็ม ตามศักยภาพ ซึ่งรูปแบบการจัดประสบการณ์ต่าง ๆ นั้นล้วนแล้วแต่มีหลักฐานแสดง ถึงความสำเร็จของการจัดประสบการณ์ที่นำไปใช้พัฒนาเด็กให้ไปสู่เป้าหมายตามที่ ต้องการ การศึกษาถึงรูปแบบการจัดประสบการณ์จะทำให้เข้าใจถึงทฤษฎีพื้นฐานที่ รองรับและแสดงถึงวิธีการที่นำไปปฏิบัติ ดังนั้นการจะตัดสินใจนำรูปแบบไปใช้หรือ

ประยุกต์ใช้จะต้องคำนึงถึงปัจจัยที่สัมพันธ์กันระหว่างสภาพการณ์กับรูปแบบ และหลังจากการจัดประสบการณ์ผู้ปฏิบัติคงต้องมีการประเมินผลการจัดประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยว่าได้รับการพัฒนาไปตามที่กำหนดวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยการใช้วิธีการประเมินที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก

หนังสือ การศึกษาปฐมวัย : แนวคิด หลักการสู่การปฏิบัติ จึงเรียบเรียงขึ้นตามแนวทางของเนื้อหาดังกล่าว โดยกำหนดออกเป็น 7 บท บทที่ 1 นโยบายการศึกษากับการศึกษาปฐมวัย บทที่ 2 ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษาปฐมวัย บทที่ 3 ทฤษฎีการศึกษาปฐมวัย บทที่ 4 แนวคิดการพัฒนาเด็กโดยรวม บทที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย บทที่ 6 รูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย บทที่ 7 การประเมินสภาวะและความก้าวหน้าของเด็กปฐมวัย ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยและผู้ปฏิบัติด้านการศึกษาปฐมวัย ได้ใช้เป็นพื้นฐานความรู้ทางสาขาวิชา เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ตรงกับความต้องการในการพัฒนาเด็กปฐมวัย

ผู้เขียนขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครที่ได้สนับสนุนให้คณาจารย์ได้พัฒนางานทางวิชาการอย่างดียิ่ง ขณะเดียวกันขอขอบคุณผู้บริหารมหาวิทยาลัย พี่ๆ เพื่อนๆ และคณาจารย์ทุกท่านที่สนับสนุนให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ ขอขอบคุณนักวิชาการทุกท่านที่ผู้เขียนได้ใช้งานของท่านเป็นแหล่งความรู้ และขอขอบคุณรองศาสตราจารย์วิสุทธิ ภิญโญวานิชกะ ที่ให้คำปรึกษาในการเขียนและจัดทำหนังสือจนสำเร็จตามความตั้งใจที่คาดหวังไว้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วัฒนา ปุญญฤทธิ์

พฤษภาคม 2553

วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ค
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่	
1. นโยบายการศึกษากับการศึกษาปฐมวัย	1
นโยบายการศึกษากับการปฏิรูปการศึกษา	2
สาระสำคัญจากการปฏิรูปการศึกษากับแนวการปฏิบัติในการ ศึกษาปฐมวัย	17
สรุป	23
2. ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษาปฐมวัย	27
ความเชื่อของนักปรัชญาที่มีต่อการศึกษาปฐมวัย	27
แนวคิดของนักการศึกษาที่เป็นพื้นฐานของการศึกษาปฐมวัย	33
ความสำคัญของทักษะและแนวคิดของนักการศึกษาที่มีต่อการ ศึกษาปฐมวัย	37
ทักษะและแนวคิดทางการศึกษาที่นำมาสู่การจัดการศึกษาปฐมวัย	40
สรุป	50
3. ทฤษฎีการศึกษาปฐมวัย	53
ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย	54
การนำทฤษฎีทางการศึกษาปฐมวัยมาสู่การจัดการศึกษา	72
ความสำคัญของการนำทฤษฎีมาจัดการศึกษาปฐมวัย	73
สรุป	74

บทที่	หน้า
4. แนวคิดการพัฒนาเด็กโดยรวม	77
ขอบเขตการพัฒนาการโดยรวมที่เกิดจากการทำงานร่วมกับสมอง	77
ความจำเป็นของการพัฒนาเด็กโดยรวม	82
ขอบเขตพัฒนาการด้านการคิดและสติปัญญา	84
ขอบเขตพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม	90
ขอบเขตพัฒนาการด้านร่างกาย	97
การส่งเสริมเพื่อพัฒนาเด็กโดยรวม	101
สรุป	110
5. การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยกับการจัดประสบการณ์	113
แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย	113
วิธีการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย	115
การเรียนรู้และการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย	117
การจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย	130
สรุป	139
6. รูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย	143
ความหมายและองค์ประกอบของรูปแบบการจัดประสบการณ์	143
รูปแบบการจัดประสบการณ์แบบมอนเตสซอรี	146
รูปแบบการจัดประสบการณ์แบบวอลดอร์ฟ	153
รูปแบบการจัดประสบการณ์แบบไฮสโคป	162
รูปแบบการจัดประสบการณ์แบบวิถีพุทธ	167
รูปแบบการจัดประสบการณ์ตามวิถีชีวิตไทย	174
สรุป	180
บทที่	หน้า

7. การประเมินสภาวะและความก้าวหน้าของเด็กปฐมวัย	185
ความหมายและวัตถุประสงค์ของการประเมิน	185
หลักในการประเมินเด็กปฐมวัย	187
การประเมินเพื่อแสดงสภาวะและความก้าวหน้าตามสภาพจริง	189
ขั้นตอนการประเมินในระดับการศึกษาปฐมวัย	198
วิธีการและเครื่องมือการประเมินระดับการศึกษาปฐมวัย	204
การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน	212
การรายงานผลการประเมินตามสภาพจริง	214
การนำผลการประเมินไปใช้	216
สรุป	217
บรรณานุกรม	221
ประวัติผู้เขียน	225

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	ความเชื่อ / ความคิดเห็นของนักการศึกษาที่นำมาเป็นแนวปฏิบัติ ในการจัดการศึกษาปฐมวัย	42
3.1	การปฏิบัติทางการศึกษากับทฤษฎีที่นำมาใช้	72
4.1	ขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาตามทฤษฎีของเพียเจท์	88
4.2	ขั้นพัฒนาการทางสังคมในเด็กปฐมวัยและผลที่เกิดกับเด็ก	94
4.3	พฤติกรรมเคลื่อนไหวและทรงตัวโดยใช้กล้ามเนื้อใหญ่	98
4.4	พฤติกรรมเคลื่อนไหวและการทำงานของกล้ามเนื้อเล็ก	99
4.5	พฤติกรรมเคลื่อนไหวที่ใช้ประสาทสัมผัสเป็นการนำ	101
4.6	สัดส่วนเวลาการพัฒนาเด็กในแต่ละวัน	105

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	การศึกษากับสังคมไทย	2
1.2	กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด	5
1.3	จัดการเรียนรู้ให้เกิดได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่	7
1.4	การพัฒนาเด็กปฐมวัยโดยสังคมท้องถิ่นมีส่วนร่วม	10
1.5	การสอนให้รู้จักการพึ่งพาตนเอง	15
2.1	ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดกับการจัดการศึกษาปฐมวัย	40
2.2	แนวคิดในอดีตเป็นฐานของการพัฒนานวัตกรรม	41
4.1	โครงสร้างของสมอง	78
4.2	ภาพแสดงพื้นที่ส่วนของสมองที่ทำงานเกี่ยวกับงานพัฒนาการ ด้านต่างๆ	81
4.3	กระบวนการเกิดการคิด	85
4.4	กระบวนการพัฒนาโครงสร้างทางสติปัญญาตามแนวคิด ของเพียเจท์	87

